

Јелена Р. Дрљевић¹

Универзитет у Београду

Филолошки факултет

Катедра за италијанистику

<https://orcid.org/0009-0000-7051-8022>

Драгана Ж. Мирчић Панић

Универзитет Унион у Београду

Правни факултет

<https://orcid.org/0009-0007-5596-8800>

УТИЦАЈ ИНТЕРАКЦИЈЕ СТРУЧНОГ И ЈЕЗИЧКОГ ЗНАЊА НА КВАЛИТЕТ ПРЕВОДА СТРУЧНОГ ТЕКСТА. ПРИМЕР ПРЕВОЂЕЊА ПРАВНОГ ТЕКСТА

У раду се испитују исходи интеракције између стручног и језичког знања током превођења стручног текста из области права. Општи циљ рада јесте да истражимо ефекте сарадње стручњака за језик и стручњака из области права током процеса превођења правног текста са италијанског на српски језик, док је специфичан циљ усмерен ка доказивању позитивних исхода ове сарадње. У тој намери, спроведено је истраживање експерименталног типа у којем су учествовале две групе испитаника: експериментална група, састављена од студената мастер студија Катедре за италијанистику Филолошког факултета у Београду и апсолвентата Правног факултета Универзитета Унион у Београду и контролна група коју су чинили само студенти језика. Методологија истраживања заснива се на квантитативној, квалитативној и контрастивној анализи превода обе групе. Приликом оцењивања превода коришћена је комбинација холистичког и аналитичког приступа, уз консултације са стручњацима из области права чија је улога била од суштинског значаја у процењивању адекватности превода за потенцијалне кориснике. Претпоставка ауторки овог рада јесте да ће преводи експерименталне групе бити успешнији од превода контролне групе кад је реч о терминолошкој исправности и функционално-прагматичкој еквиваленцији. Резултати истраживања доказују хипотезу ауторки рада и потврђују да степен функционалности високо стручног текста, какав је правни, у већој мери зависи од терминолошке исправности него од других језичких аспеката.

Кључне речи: стручно знање, језичко знање, стручно превођење, језик права, правни текст

Увод

Преводилачка компетенција обухвата више компоненти које се, у најширем смислу, могу темељити на две врсте знања: језичком и ванјезичком. Ниво преводилачке компетенције у корелацији је са квалитетом превода, али то не значи да свака компонента подједнако доприноси успешности исхода. Уопштено говорећи, интеракција између језичког и ванјезичког знања у процесу превођења има пози-

¹ jelena.drljevic@fil.bg.ac.rs

тиван утицај на квалитет превода јер омогућава прелазак са језичког и текстуалног на појмовни ниво и контекстуално значење (R. KIM 2006: 285–286).

Приликом детаљнијег дављења овом темом долази се до питања да ли та позитивна интеракција може бити ограничена или условљена факторима као што су ниво језичког знања, ниво ванјезичког знања или врста и степен стручности текстова који се преводе. Ми смо се определили да своју пажњу усмеримо на недо-вољно испитану област утицаја стручног знања приликом превођења високо специјализованог текста као што је правни.

У теоријском делу рада обрадићемо најпре тему превођења стручног текста с посебним освртом на однос стручног и језичког знања у преводилачком процесу, како бисмо, потом, прешли на специфичности језика права и неопходне елементе везане за његово превођење. Последњи теоријски део биће посвећен приступима у оцењивању квалитета превода. Емпиријски део рада обухватиће: дефинисање циљева и претпоставки, опис процедуре, корпуса и методологије истраживања као и завршни део у коме ће бити изложени резултати и њихова тумачења.

Превोђење стручног текста

Кад је реч о превођењу стручних текстова, део аутора (SAGER 1998: 81–83; MALMKJER, 2007: 502; SKARPA 2008: 83–88) овој теми прилази са становишта разлика које постоје између овог и превођења књижевних текстова.

Суштинске разлике леже у преводилачком приступу који је условљен врстом текста – књижевне и стручне/научне текстове одликују различите функције, настају у различитим комуникативним контекстима, успостављају са корисницима различите односе, поседују и различите могућности и различите обавезе у достизању преводилачке еквиваленције.

Стручно превођење оријентисано је на корисника, преводилац најчешће поседује паралелне текстове на циљном језику који му могу бити од помоћи приликом превођења. Основни задатак стручног преводиоца јесте да интегрално преведене информације изворног текста прилагоди правилима и конвенцијама циљног језика и културе (SKARPA 2008: 84, 134; DI SABATO, DI MARTINO 2011: 16). Важност прилагођавања преведеног стручног текста циљном језику и култури утемељено је у концепту локализације који, иако се примарно не односи на превођење, подразумева процес адаптације производа потребама циљног друштва и културе како би он, са свим својим особинама, био прихваћен као локални (HIMENES-KRESPO 2013). Овај концепт преноси се на преводилачки приступ који је оријентисан на културу (енг. *culturally-oriented*), а који превођење дефинише не као чисто језички чин, већ као радњу чији је циљ достизање функционалне еквиваленције односно еквиваленције која одговара захтевима циљне културе и будућих корисника (HAUS 2014).

Однос стручног и језичког знања у превођењу стручног текста

Позивајући се на горенаведено, јасно је да адекватан ниво познавања језика, иако нужан, није и довољан предуслов за успешно превођење (NOJBERT 2000: 7; PERGOLA 2020: 165). Будући да велики део преводилачког рада подразумева сусре-

тање са мање или више стручним текстовима, чини се да ванјезичка знања², односно претходна знања о одређеној области, могу бити пресудна за квалитет превода (R. KIM 2006: 285).

Однос између језичког и ванјезичког знања најчешће је проучаван у области разумевања писаног текста, а с обзиром на то да успешног превођења не може бити без разумевања текста на изворном језику, исходе ових истраживања можемо сматрати релевантним и за тему којом се бавимо (KLAPAM 1996, 2000; R. KIM 2006: 285–286; AKALIN 2013: 216).

Добијени резултати у великој мери потврђују позитиван утицај који претходна ванјезичка знања имају на разумевање писаног текста. Поред тога, доказано је и да утицај стручног знања на успешност разумевања расте уколико је тематика текстова уже специјализована (KLAPAM 2000: 514–515). Истраживања такође показују да је позитивна интеракција језичког и стручног знања могућа само код оних испитаника који имају средњи ниво језичке компетенције, док испитаници са ниским нивоом језичког знања нису у стању да искористе своја стручна знања за успешније разумевање текста. Са друге стране, занимљиво је да испитаници са високим степеном језичке компетенције, не морају у великој мери да се ослањају на стручна знања, већ евентуалне проблеме у разумевању решавају снажнијим ослањањем на језичке способности и ресурсе (KLAPAM 1996).

Међутим, остају и нека отворена питања која, у извесној мери, лимитирају могућност генерализације претходних закључака. Уколико се, наиме, узму у обзир аспекти као што су: ниво специфичности или стручности текстова, различити нивои претходних, ванјезичких знања чије је јасне границе тешко одредити, као и различите тематске области из којих потичу текстови, резултати истраживања би могли бити другачији (KLAPAM 2000; KREKELER 2006).

Новија истраживања у овој области истичу и да сама тема није једини параметар који треба узети у обзир. Код стручних текстова велику улогу у разумевању може имати и познавање специфичних језичких правила или граматичких структура карактеристичних за одређене текстуалне жанрове (TARLANI-ALIABADI i dr. 2022: 16), а испитаницима са ниским степеном ванјезичких знања у великој мери је могао помоћи и виши степен кохезије текста (SMIT i dr. 2022: 219).

Иако истраживања о утицају ванјезичких знања на квалитет превода нису многобројна, њихови резултати указују на то да претходно познавање или могућност истраживања материје утиче на квалитет превода чак више него ниво опште способности разумевања писаног текста, као и да је поседовање стручног знања важнији чинилац успешног превода него поседовање језичког знања (H. KIM 2006; R. KIM 2006; ZEKAVATI 2013).

Језик права и правни текст

Дефинисање језика права за већину аутора који су изучавали овај језик струке (MORTARA GARAVELI 2001; AJANI 2006; GARCONE 2007; KAVANJOLI,

2 Знања која излазе из оквира језичког/текстуалног нивоа могу бити термилошки различито дефинисана: позадинско знање (*background knowledge*) (SMIT i dr. 2022; KLAPAM 1996, 2000), ванјезичко знање (R. KIM 2006), познавање специфичне области/домена (NOJBERT 2000), а креће се, у нашем смислу, од енциклопедијског до уског стручног знања.

JORATI FERARI 2009; PJERUČI 2009; VISMAN 2011; PAOLUČI 2021) није лак задатак, будући да се он, с једне стране, употребљава у готово свим доменима људске делатности у којима се примењује право и правна наука, док, с друге стране, и сам општи језик у великој мери прожима и чини саставни део лексике правне струке. У ужем смислу, овим се језиком формулишу законски прописи (језик права), док у ширем смислу он подразумева било који дискурс чија је тема правне природе (језик о праву) (PJERUČI 2009: 161–163).

Правни текст, с тим у складу, варира сходно функцији, од чисто информативне (пр. новински текст који разматра неки правни проблем) до стриктно законодавне односно перформативне (пр. текст закона, судска пресуда, текст уговора). Ауторка Гаравели (2001: 26–34) дели правне текстове на три категорије: нормативне, апликативне и интерпретативне, док је у свакој од наведених категорија могуће препознати, према ауторкама Кавањоли и Ферари (2009: 163), различите текстуалне типологије. Неке од њих су: закони, правилници, међународне и наднационалне норме, уговори као нормативна категорија текстова; парнични и претпарнични акти, жалбе и пресуде у апликативној категорији; приручници, монографије, припремни текстови закона, чланци у научним часописима као интерпретативни текстови.

Функција правног текста одредиће и условити варирање језичких елемената (AJANI 2006: 23; GARCONE 2007: 221–225; VISMAN 2011: 2), и то на плану терминологије и синтаксе коју одликује систем дугачких периода са комплексним хипотаксичким односима, али и употреба стереотипних синтаксичких структура, номиналног стила, пасивних и безличних конструкција.

Још један несумњиво важан чинилац у дискусији о варирању језика права и правних текстова у вези је са бројним и различитим правним системима појединачних земаља (VISMAN 2011: 1–2; PAOLUČI 2021) од којих сваки, сем термилошких, са собом доноси и низ концептуалних нивоа анализе.

Превођење правних текстова, по мишљењу ауторке Гарцоне (2007: 194–195), има веома лошу репутацију и представља најтежи тип текста за превод, и то због сложене синтаксе, с једне, и различитости на плану концепата, с друге стране. Из тих разлога, превођење правних текстова је по свој прилици специфичније од превођења других стручних/научних текстова, и стога захтева подробну теоријску и методолошку припрему, као и посебне компетенције.

Комбиновањем горенаведених параметара преводилачког контекста добијамо методолошки поступак за креирање преводилачке методе и, даље, макростратегија у превођењу правног текста. Поред преводилачке методе, преводилац је дужан да током превођења појединачних сегмената текста (нпр. одређених лексичких елемената) примењује одговарајуће микростратегије, одабирајући да ли ће их прилагодити циљном језику и култури или пренети из изворног језика/културе (VISMAN 2011: 5).

Оцењивање квалитета превода

Питање квалитета превода предмет је великог интересовања не само у оквиру изучавања различитих теорија превођења, већ и у практичним областима наставе превођења и професионалне преводилачке праксе. Упркос бројним истра-

живањима (HAUS 2001; VILIJAMS 2001, 2013; VODINGTON 2001; MANIPUSPIKA 2021) стварање систематичног, објективног и јединственог модела вредновања квалитета још увек представља предмет отворене дебате. Сви различити приступи у овој области могу се, ипак, сврстати у два основна методолошка правца, а то су аналитички и холистички приступ. Аналитички модели вредновања квалитета превода базирају се на анализи грешака које су најпре дефинисане, а затим им је додељена нумеричка вредност (KONDE 2013: 97). Честа замерка овим моделима оцењивања односи се на њихово фокусирање на микротекстуални, реченични ниво и занемаривање не само текста као целине, већ и контекста и ванјезичких елемената (MATEO 2014: 85–86).

Овај проблем превазилазе холистички модели који тексту приступају као целини, узимајући притом у обзир и његове прагматичке особине. Заснивају се на јасном дефинисању и описивању критеријума за одређивање квалитета превода (нпр. тачност превода, адекватност превода, стил, употреба терминологије и сл.) чији је степен постигнућа представљен кроз неколико нивоа (VODINGTON 2001; VILIJAMS 2013; MATEO 2016). Успех оваквих приступа зависи управо од правилног избора и начина дефинисања критеријума за оцењивање, што може довести и до прилично субјективних интерпретација. Недостатке и једног и другог приступа превазилази употреба комбинованих модела који холистичком приступу додају и квантитативни аспект, док аналитичком приступу пружају ширу контекстуалну димензију (VODINGTON 2001; ĐOROVIĆ 2008).

Приликом избора начина оцењивања квалитета превода морамо узети у обзир различите перспективе и очекивања. Она се, на пример, знатно разликују у теоријско- академској оквирима и у професионалнопреводиачкој пракси, па не можемо говорити о квалитету превода као о апсолутној категорији (MAGRIS 2006).

Истраживање

Циљеви и хипотезе

Општи циљ овог рада јесте да истражимо ефекте сарадње између стручњака за језик и стручњака из области права током процеса превођења правног текста са италијанског на српски језик. Специфичан циљ рада јесте да докажемо позитивне исходе ове сарадње.

У тој намери, спроведено је прелиминарно истраживање експерименталног типа које због малог и једино доступног броја учесника можемо дефинисати као студију случаја. У истраживању су учествовале две групе испитаника: експериментална група, састављена од 4 пара студената који су чинили по један студент Катедре за италијанистику Филолошког факултета у Београду и један апсолвент Правног факултета Универзитета Унион у Београду и контролна група коју су чинила 4 пара, састављена искључиво од студената језика.

Претпоставка ауторки рада јесте да ће преводи експерименталне групе бити успешнији од превода контролне групе кад је реч о термилошкој исправности и функционално-прагматичкој еквиваленцији, посебно зато што је у питању текст са високо специфичним садржајем (види део 1.2).

Циљна група

Студенти Катедре за италијанистику по завршетку четворогодишњих основних академских студија располажу широким теоријским и практичним знањима на пољу језика, књижевности и културе. Кад је реч о студијама језика, поред теоријских изучавања, значајно време посвећује се превођењу, махом књижевних текстова или новинских чланака, чија је основна функција педагошке природе, односно усмерена првенствено на учење језика. У оквиру наставног плана и програма мастер студија Филолошког факултета, нуди се и курс *Италијански језик струке* који предвиђа упознавање студената са морфосинтаксичким, термилолшким, текстуалним и прагматичким особеностима стручног језика као и стручно превођење текстова из различитих стручних или научних области са италијанског на српски језик. Циљ ове наставне активности је, између осталог, и усавршавање вештине рецепције писаних стручних текстова и стицање преводилачке компетенције на почетном нивоу кад је реч о превођењу стручних или научних текстова (DRLJEVIĆ 2023: 492–494).

Студенти Правног факултета Универзитета Унион након похађања четворогодишњих основних академских студија стичу општа и посебна теоријска и практична знања и вештине из целокупног подручја правне струке, што их оспособљава за самостално обављање правничких професија у правосуђу, адвокатури, управи, привредним субјектима и у другим институцијама. У време извођења истраживања студенти су се на све четири године бавили изучавањем једног од три страна језика: италијанског, немачког или енглеског. Недељни фонд на свакој години био је два часа. У случају италијанског језика, настава на прве три године је била посвећења стицању компетенција из општег језика, уз достизање нивоа А2. На четвртој години студенти су се упознавали са базичном правном терминологијом из области организације италијанског правног система и начинима спровођења парничног и кривичног поступка, а посебно се радило на развијању вештине разумевања.

Процедура

Експерименту је претходила припремна фаза током које су сви учесници прошли кроз неколико фаза тестирања.

У циљу искључивања утицаја знања језика апсолвената Правног факултета на укупно постигнуће експерименталне групе, језички тест који су решавали обухватио је градиво нивоа А2. Будући да овај језички ниво, према Заједничком европском оквиру за живе језике (ЗЕО 2003: 31–39), дефинисан и као средњи или ниво преживљавања, није довољан за извођење комплексне активности стручног превођења, циљ овог тестирања био је да докажемо да знање италијанског језика стручњака за право не прелази наведени ниво, и да стога оно не може утицати на постигнуће експерименталне групе.

С друге стране, сви студенти мастер студија Катедре за италијанистику најпре су решавали тест из познавања језика којим су потврдили да поседују знање прописано језичким нивоом Ц1. Овај ниво познавања језика, осим што је очекиван и предвиђен наставним силабусом, према нашем мишљењу уједно је и неопходан језички ниво за извођење активности превођења стручног текста на академским

студијама. Потом су приступили попуњавању упитника³ чији је циљ био да се испита да ли студенти језика поседују претходна искуства у превођењу правних текстова, и могу ли та знања и компетенције утицати на постигнуће једне или друге групе у истраживању. Резултати упитника показују да се веома мали проценат студената (свега 16.7%) сусрео са правним текстовима на италијанском језику, што потврђује незнатан утицај ранијег искуства на резултате експеримента.

Корпус и методологија

Истраживањем је обухваћен корпус од 8 превода – 4 превода из контролне и 4 из експерименталне групе испитаника (редом обележени од П1 до П8). Активност је извођена у паровима, а сваки пар је добио по два иста текста за превод. Први тип правног текста информативног је типа и преузет је са интернет странице⁴ на којој се пружају правни савети из области различитих врста права (породичног, наследног), у вези са правима радника, заштитом потрошача или састављањем различитих уговора. Ова врста текста изабрана је јер теоријска знања смешта у употребни контекст чиме се наглашава његов практични аспект. С друге стране, други текст представља едукативну врсту стручног текста у којој се износе дефиниције правних статуса одређених типова предузећа и удружења. Текст је преузет из уџбеника *Italiano per giuristi* (FORAPANI 2020). Оба правна текста поседују уско стручне термине, док синтаксу не одликују типична комплексност и дугачки периоди, нити постоје различитости на плану концепата у односу на српски правни систем. Овакав избор текстова био је условљен недовољним, односно почетничким искуством свих учесника у истраживању.

И контролна и експериментална група преводиле су истовремено текстове, у различитим просторијама. Испитаници су за ову активност имали на располагању 90 минута, а по завршеном задатку предали су своје преводе ауторкама овог рада.

За оцењивање квалитета превода коришћен је модел који представља укрштање холистичког и аналитичког приступа базираног на анализи грешака (види део 2). Уз извесне модификације и прилагођавања критеријуми оцењивања преузети су из Ђоровић (2008). Узимајући у обзир чињеницу да се у истраживању ради о уско специјализованим стручним текстовима у процес оцењивања укључени су, поред језичких, и стручњаци из области права, односно адвокати са дугогодишњом правном праксом.

Сарадња са правним стручњацима остварена је приликом холистичке процене о степену функционалности превода. Ауторке рада су најпре оцениле тачност превода упоређивањем изворног и циљног текста, а потом се кроз сарадњу са правним стручњацима приступило оцењивању функционалности преведеног текста. Оцењивачи су на располагању имали избор између четири нивоа, од потпуно функционалног до потпуно неприхватљивог.

Правни стручњаци били су консултовани и приликом анализе грешака, и

3 Упитник је доступан на линку: https://docs.google.com/forms/d/1veLl75R7bVXkUnR2Ln-NIY_a9v_tHIM1Lv441H6AKdw/edit#responses

4 <https://www.parerilegali.info/contratti/56-locazioneecomodato/58-vendita-negozio-e-diritto-prelazione.html>

то у оцењивању категорије означене као термилошка неисправност; најпре су ауторке рада утврдиле број стручних термина или термилошких синтагми у оба изворна текста (17), а затим је у сарадњи са правним стручњацима утврђен тачан превод тих термина на српски језик и термилошка исправност у преведеним текстовима.

Добијени резултати обрађени су методама квантитативне, квалитативне и контрастивне анализе.

Резултати и дискусија

У табелама које следе дат је најпре приказ резултата оцењивања превода контролне групе (Табеле 1 и 2), а затим и резултата оцењивања експерименталне групе (Табеле 3 и 4).

Табела 1. Функционалности превода контролне групе

НИВО	ФУНКЦИОНАЛНОСТ ПРЕВОДА	СТЕПЕН УСПЕШНОСТИ
1	Потпуни или скоро потпуни трансфер главних идеја изворног текста, евентуално потребне само мање корекције	Функционалан
2	Делимични трансфер главних идеја изворног текста са грешкама у тачности које углавном не угрожавају глобално разумевање	Делимично функционалан 2 превода
3	Глобално разумевање изворног текста је угрожено, али има неких решења која су прихватљива	Минимално задовољавајући 1 превод
4	Неодговарајући трансфер идеја изворног текста	Нефункционалан 1 превод

Табела 2. Категоризација грешака контролне групе

ОПИС ГРЕШКЕ	БРОЈ ГРЕШАКА
Погрешна интерпретација изворног текста	6
Изостављање есенцијалних информација изворног текста у преводу	2
Додавање значења непостојећег у изворном тексту	3
Термилошка неисправност	23
Неконзистентна употреба терминологије	2
Морфо-синтаксичке грешке које ометају разумевање текста	3
Погрешан регистар и стил	11

Табела 3. Функционалности превода експерименталне групе

НИВО	ФУНКЦИОНАЛНОСТ ПРЕВОДА	СТЕПЕН УСПЕШНОСТИ
1	Потпуни или скоро потпуни трансфер главних идеја изворног текста, евентуално потребне само мање корекције	Функционалан 4 превода
2	Делимични трансфер главних идеја изворног текста са грешкама у тачности које углавном не угрожавају глобално разумевање	Делимично функционалан
3	Глобално разумевање изворног текста је угрожено, али има неких решења која су прихватљива	Минимално задовољавајући
4	Неодговарајући трансфер идеја изворног текста	Нефункционалан

Табела 4. Категоризација грешака експерименталне групе

ОПИС ГРЕШКЕ	БРОЈ ГРЕШАКА
Погрешна интерпретација изворног текста	1
Изостављање есенцијалних информација изворног текста у преводу	2
Додавање значења непостојећег у изворном тексту	/
Терминолошка неисправност	1
Неконзистентна употреба терминологије	1
Морфо-синтаксичке грешке које ометају разумевање текста	/
Погрешан регистар и стил	9

Резултати контролне групе испитаника показују да ни у једном преводу није задовољен критеријум потпуне функционалности. У случају превода који су оцењени као делимично функционални према речима правних стручњака „суштина је погођена али неки изрази су погрешно преведени, што доводи до забуне приликом читања“. Прелазећи на додатну обраду овог резултата кроз повезивање са анализом грешака (Табела бр. 2) можемо доћи до неколико тумачења оваквог постигнућа.

Полазећи од категорије у којој је забележен највећи број грешака, степен функционалности би се могао довести у везу са неправилно преведеним стручним терминима. Ову повезаност можемо илустровати кроз следеће примере: *друштво* уместо *друштво* (П1, П3), *предација* уместо *предација* (П1), *генерално* уместо *генерално* (П2, П4), *друштво* уместо *друштво* (П3). За разлику од претходних примера код којих неисправно преведени термини угрожавају функционалност превода, занимљиво је навести и пример термина *fallimento* (*пропаст* (П1, П2), *неуспех* (П3), *побијак* (П4) уместо *сеча*) који, иако ни у једном случају није исправно преведен, према мишљењу и језичких и правних стручњака не утиче директно на смањену функционалност превода.

Када је реч о утицају погрешне интерпретације изворног текста на функционалност превода, и поред мањег броја грешака у овој категорији, њихова тежина је одлучујућа за функционалност појединих делова циљног текста. Ово се јасно види из следећих примера: „...*la vendita del fondo non pregiudica il diritto di locazione dell'inquilino*“ преведено је као „... *ѝродаја ѝнеокрејѝности не ѝаранѝује унаѝред закуйцу ѝраво на ѝено коришћење (П4)*“, што је сасвим супротно од исправно протумаченог и преведеног „*ѝродаја земљишѝа не уѝрожава/не уѝиче на ѝраво закуйца на најам*“ (П1, П2, П3); „*gli accomandatari che rispondono solidalmente e illimitatamente...*“ преведено је као „*комѝлементѝари који одѝоварају ѝоузвано/ѝодједнако и неоѝраничено* (П3, П4)“ уместо „*комѝлементѝари који одѝоварају солидарно и неоѝраничено*“. У једном циљном тексту забележили смо поклапање погрешно протумаченог изворног текста са неисправно преведеном термиолошком синтагмом: *trasferire a titolo oneroso* преведено је као *ѝребациѝи ѝунемоћ* уместо *ѝренетѝи ѝраво својине* (П1).

Анализом грешака издвојили смо и мали број случајева у којима испитаници контролне групе додавањем елемената који не постоје у изворном тексту угрожавају истовремено и тачност и функционалност превода: *ѝродатѝи друѝим ѝравним лицима* уместо *ѝродатѝи друѝим лицима* (П1), *сѝољни чланови командѝиної друшѝва* уместо *чланови командѝиної друшѝва* (П2).

Резултати експерименталне групе недвосмислено показују позитиван утицај сарадње између језичких и нејезичких стручњака током превођења, што се огледа кроз готово највиши степен термиолошке исправности и потпуну функционалност превода. Максимално постигнуће експерименталне групе на плану термиолошке исправности могуће је протумачити као резултат интервенисања правних стручњака на нивоу повезивања концептуалних знања са одговарајућим терминима. Према речима оцењивача правне струке „коришћени су адекватни изрази који су правно уобичајени и предвиђени законом (као такви именовани у закону)“. Поред термиолошке исправности, бележимо и преводилачка решења која су у односу на преводе контролне групе више у складу са духом српског правног језика (*le condizioni non economiche* преведене су као *нематѝеријални услови* (у свим преводима) наспрам *неекономских услова* (П1, П2, П3); *esercitare il diritto di prelazione* преведено је као *искорисѝиѝи ѝраво ѝрече куйовине* (П6, П7, П8) наспрам *изврѝиѝи ѝраво/сѝроветѝи ѝраво* (П1, П3), *tale termine* преведено је као *ѝройисани рок* (П8) наспрам *ѝај рок* (П1, П2).

Коначно, због већег броја забележених грешака не може се занемарити ни категорија погрешног регистра и стила. Чињеница да су обе групе испитаника направила релативно висок, а пре свега готово уједначен број грешака у овој категорији наводи на закључак да овај језички аспект није пресудан за постизање функционалности текста.

Закључак

У раду смо испитали утицај интеракције стручног и језичког знања на квалитет превода текста из области права са италијанског на српски језик. Претпоставка о позитивном утицају истражена је кроз експеримент у ком су учествовале две групе испитаника: контролна (студенти језика) и експериментална (студенти језика и студенти права).

Евалуацију превода спровеле су ауторке рада у сарадњи са правним стручњацима, односно адвокатима са дугогодишњим искуством. Резултати су недвосмислено потврдили постављену хипотезу о бољем квалитету превода експерименталне групе у смислу његове функционалности и термилошке исправности, и на овом примеру доказали да стручно знање има значајну улогу у преводјењу текстова из области права. У фази тумачења и анализе добијених резултата, осврћући се на категорије са највећим бројем забележених грешака и на коментаре правних стручњака, указали смо и примерима поткрепили корелацију између термилошке исправности и степена функционалности. Резултати показују и да бројне грешке у категорији погрешног регистра и стила нису пресудне за постизање функционалности текста.

С обзиром на позитивне исходе овог истраживања, и поред техничких потешкоћа, у настави страног језика струке требало би тежити што чешћем укључивању одговарајућих стручњака у све нивое дидактичког процеса.

Будући да је ово истраживање спроведено на малом, али једино доступном узорку испитаника и да су у складу с тиме одабрани правни текстови ограничене дужине и типологије, јасно је да добијене резултате не можемо генерализовати и да ова сложена тема захтева и даље, разноврсније анализе. Истраживања која би укључила различите врсте текстова, различите стручне области, различите нивое стручности и језичке компетенције могла би допринети бољем разумевању условљености и природе међусобног утицаја језичког и стручног знања.

Цитирана литература

- AJANI 2006: AJANI, Gianmaria. *Sistemi giuridici comparati. Lezioni e materiali*. Giappichelli, 2006.
- AKALIN 2013: AKALIN, Suna. „The Role of Content Background Knowledge on Translation“. *Journal of Education Faculty*, 15 (1), (2013): str. 215–230.
- DI SABATO, DI MARTINO 2011: DI SABATO, Bruna i Emilia DI MARTINO. *Testi in viaggio. Incontri fra lingue e culture, attraversamenti di generi e di senso, traduzione*. Utet Università, 2011.
- DRLJEVIĆ 2023: DRLJEVIĆ, Jelena. „Nastava stranog jezika struke za srbofone student italijanskog jezika. Dosadašnja iskustva i perspektive“. U Baselica, D., Lazarević Di Giacomo, P., Perišić, O. (prir.). *I gigli nel campo. Studi in onore di Ljiljana Banjanin*. Edizioni dell’Orso, 2023, 491–499.
- ĐOROVIĆ 2008: ĐOROVIĆ, Danijela. „Neke specifičnosti vrednovanja prevoda studenata u okviru nastave jezika struke“. U Vučo, J. (ur.). *Evaluacija u nastavi jezika i književnosti*. Filozofski fakultet u Nikšiću, 2008, 203–216.
- FORAPANI 2003: FORAPANI, Daniela. *Italiano per giuristi*. Alma Edizioni, 2003.
- GARCONI 2007: Garzone, Giuliana Elena. „Osservazioni sulla didattica della traduzione giuridica“. U Mazzotta, P., Salmon L. (prir.). *Tradurre le microlingue scientifico-professionali*. Utet Università, 2007, 194–238.
- HAUS 2001: HOUSE, Juliane. „Translation Quality Assessment: Linguistic Description versus Social Evaluation“. *Meta*, 46 (2), (2001): str. 243–257.
- HAUS 2014: HOUSE, Juliane. „Moving across Languages and Cultures in Translation as Intercultural Communication“. U Bührig, K., House, J. i Ten Thije J.D. (ur.), *Translational Action*

- and Intercultural Communication*. Taylor and Francis, 2014. <https://www.perlego.com>.
- HIMENES – KRESPO 2013: JIMENEZ – CRESPO, Miguel. *Translation and Web Localization*. 1st edn. Taylor and Francis, 2013. <https://www.perlego.com>.
- KAVANJOLI, JORATI FERARI 2009: CAVAGNOLI, Stefania i Elena IORATTI FERRARI. *Tradurre il diritto. Nozioni di diritto e di linguistica giuridica*. CEDAM, 2009.
- H. KIM 2006: KIM, Haeyoung. „The influence of background information in translation: Quantity vs. quality or both? “ *Meta*, 52, (2006): str. 328–342.
- R. KIM 2006: KIM, Ryonhee. „Use of extralinguistic knowledge in translation“. *Meta*, 51, (2006): str. 284–303. <https://doi.org/10.7202/013257ar>
- KLAPAM 1996: CLAPHAM, Caroline. *The development of IELTS: a study of background knowledge on reading comprehension*. Cambridge: Cambridge University Press, 1996.
- KLAPAM 2000: CHLAPAM, Caroline. „Assessment for academic purposes: where next?“ *System*, 28 (4), (2000): str. 511–521.
- KONDE 2013: CONDE, Tomas. „Translation versus language errors in translation evaluation“. U Tsagari, D., Vam Deemter, R. (ur.). *Assessment issues in language translation and interpretation*. Peter Lang AG, 2013, 97–112.
- KREKELER 2006: KREKELER, Christian. (2006). „Language for special academic purposes (LSAP) testing: the effect of background knowledge revisited“. *Language testing*, 23 (1), (2006): str. 99–130. <https://doi.org/10.1191/0265532206lt323oa>
- MAGRIS 2006: MAGRIS, Marella. „La valutazione della qualità della traduzione nella teoria e nella pratica“. U: Benelli, G. i Tonini, G. (prir.). *Studi in ricordo di Carmen Sánchez Montero Trieste*. Edizioni Università di Trieste, 2006, 183–194.
- MALMKJER 2007: MALMKJAER, Kirsten. „Language and special translational purposes“. U K. Ahmed, K. i Rogers, M. (ur.). *Evidence-based LSP. Translation, Text and Terminology*. Lang, 2007, 491–508.
- MANIPUSPIKA 2021: MANIPUSPIKA, Yana Shanti. „The Effectiveness of Translation Quality Assessment (TQA) Models in the Translation of Indonesian Students“. *International Journal of Linguistics, Literature and Translation*, 4(5), (2021): str. 287–297. <https://doi.org/10.32996/ijllt.2021.4.5.32>
- MATEO 2014: MATEO, Roberto Martinez. „A Deeper Look into Metrics for Translation Quality Assessment (TQA): A Case Study“. *Miscelánea: A Journal of English and American Studies*, 49, (2014): str. 73–94.
- MATEO 2016: Mateo, Roberto. Martinez. „Aligning qualitative and quantitative approaches in professional translation quality assessment“. *Encuentro* 25, (2016): str. 36–44.
- MORTARA GARAVELI 2001: MORTARA GARAVELLI, Bice. *Le parole e la giustizia. Divagazioni grammaticali e retoriche su testi giuridici italiani*. Einaudi, 2001.
- NOJBERT 2000: NEUBERT, Albrecht. „Developing Translation Competence“. U C. Schäffner, C. I Adab, B. (ur.). *Competence in Language, in Languages, and in Translation*. Benjamins Translation Library 38, 2000, 3–18.
- PAOLUČI 2021: PAOLUCCI, Sandro. „Il linguaggio giuridico sloveno e il linguaggio giuridico italiano. Alcune affinità e differenze lessicali e terminologiche“. *Linguistica*, LXI (2), (2021): str. 61–78.
- PERGOLA 2020: PERGOLA, Ruggiero. „Lo sviluppo della competenza traduttiva e l'uso della traduzione nella didattica delle lingue moderne“. *EL.LE*, 9(1), (2020): str. 161–176.

<http://dx.doi.org/10.30687/ELLE/2280-6792/2020/01/008>

- PJERUČI 2009: PIERUCCI, Maria Laura. Pierucci. „Introduzione alla lingua del diritto“. U Cavagnoli, S. i Elena Ioratti, F. (prir.). *Tradurre il diritto. Nozioni di diritto e di linguistica giuridica*. CEDAM, 2009, str. 161–223.
- SAGER 1998: SAGER, Juan Carlos. „What distinguishes major types of translation?“ *The Translator*, 4(1), (1998): str. 69–89. <https://doi.org/10.1080/13556509.1998.10799007>.
- SKARPA 2008: SCARPA, Federica. *La traduzione specializzata. Un approccio didattico professionale*. Editore Ulrico Hoepli, 2008.
- SMIT i dr. 2021: SMIT, Reid, Pamela SNOW, Tanya SERRY i Lorraine HAMMOND. „The Role of Background Knowledge in Reading Comprehension: A Critical Review“. *Reading Psychology*, 42(3), (2021): str. 214–240.
- TARLANI- ALIABADI i dr. 2022. TARLANI- ALIABADI, Hasan, Khalil TAZIK i Zeinab, AZIZI. „Exploring the role of language knowledge and background knowledge in reading comprehension of specific-purpose tests in higher education“. *Lang Test Asia* 12, article number 48, (2022).
- VILIJAMS 2001: WILLIAMS, Malcolm. „The Application of Argumentation Theory to Translation Quality Assessment“. *Meta*, 46 (2), (2001): str. 326–344.
- VILIJAMS 2013: WILLIAMS, Malcolm. „A holistic-componential model for assessing translation student performance and competency“. *Mutatis Mutandis*, 6 (2), (2013): str. 419–443.
- VISMAN 2011: WIESSMAN, Eva. Wiessman, E. (2011). „La traduzione giuridica tra teoria e pratica“. In *TRAlinea Special Issue: Specialised Translation II*, 2011. <https://www.intralinea.org/specials/article/1798>.
- VODINGTON 2001: WADDINGTON, Christopher. „Different Methods of Evaluating Student Translations: The Question of Validity“. *Meta*, 46 (2), (2001): str. 311–325.
- ZEKAVATI 2013: ZEKAVATI, Forough i Fatemeh AZIMI AMOLI. „The role of medical background knowledge on improving the translation among medical and translation students“. *European Online Journal of Natural and Social Sciences*, 2 (2), 2013. <https://european-science.com/eojnss/article/view/51>
- ZEO 2003: *Zajednički evropski okvir za žive jezike. Učenje, nastava, ocjenjivanje*. Podgorica: Ministarstvo prosvjete i nauke, 2003.

Jelena R. Drljević, Dragana Ž. Mirčić Panić

THE IMPACT OF INTERACTION BETWEEN SPECIALIZED AND LINGUISTIC KNOWLEDGE ON THE QUALITY OF THE TRANSLATION OF A SPECIALIZED TEXT: AN EXAMPLE OF LEGAL TEXT TRANSLATION

Summary

This study examines the outcomes of the interaction between specialized and linguistic knowledge during the translation of legal texts. The general aim of the study is to explore the effects of collaboration between language experts and legal experts during the translation process of legal texts from Italian to Serbian. The specific objective is to demonstrate the positive outcomes of this collaboration. The study involved two groups of participants: an experimental group consisting of pairs composed of a student pursuing a Master's degree in Italian Studies at the Faculty of Philology in Belgrade and a law graduate from the University of Union in Belgrade, and a con-

trol group composed solely of language students. Both the control and experimental groups simultaneously translated two texts from the legal field, with the authors assuming that translations by the experimental group would be more successful than those by the control group in terms of terminological accuracy and functional-pragmatic equivalence, especially given the highly specific content of the texts. The results unequivocally confirmed the hypothesis regarding the superior quality of translations by the experimental group in terms of functionality and terminological accuracy. This example has demonstrated that expertise plays a significant role in translating legal texts. Despite technical challenges, based on the positive outcomes of this research, we believe that in foreign language teaching within the profession, efforts should be made to involve experts more frequently at all levels of the didactic process.

Keywords: specialized knowledge, linguistic knowledge, specialized translation, legal language, legal texts